

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Sped. in abb. post. 11 gruppo

Poština plačana v gotovini

List izhaja z vsemi potrebnimi dovoljenji videmskih oblasti.

Il giornale si stampa col permesso delle Autorità della provincia di Udine.

UREDNIŠTVO in UPRAVA v. Mazzini, 10, Videm-Udine
Naročnina: letna 350.— lir, 6 mesečna 180.— lir

Lit. 15.—

VIDEM, 6. FEBRUARJA 1951.

Leto II. — Štev. 10

Vzroki in posledice izseljevanja DESET ZAPOVEDI

Do pred kratkim se je zdelo nemogoče, da bi smeli naši ljudje v tujino, kjer bi si lahko zaslužili tisti kos kruha, ki jim ga domovina ne daje. Sedaj pa so se naenkrat odprla na stečaj vrata za izseljevanje. Posledica je, da so se začeli naši ljudje množično odpravljati v Belgijo, kamor je odšlo v zadnjih tednih na tisoče naših najboljših mož in fantov.

Brez dvoma bo prinesel ta pojav neko olajšanje. Vendar moramo pri tem opozoriti na vzroke, zaradi katerih so oblasti naenkrat omogočile izseljevanje naših ljudi v tujino in na posledice tega načrta.

Očividno gre namreč v tem primeru za postopek po vnaprej pripravljenem načrtu, s katerim hočejo doseči določene cilje, kar je razvidno že iz tega, da je za sedaj odprto izseljevanje samo za ljudi iz naših dolin.

Vlada hoče na ta način odpraviti v tujino čim večje število delavcev, da bi tako odstranila take ljudi, ki bi lahko pri prihodnjih upravnih volitvah povzročili demokristjanom neljuba presenečenja. Obenem pa hoče s tem zmanjšati število pripadnikov naše narodne manjšine in oslabil njen duhovni odpor, ker odhajajo v tujino najmlajše moči, ki so najbolj delovne v borbi za naše pravice na področju upravne avtonomije.

Opozarjamo tudi na način, kako se to izseljevanje izvaja. Delavcem obljubljajo, da bodo za svoje delo v belgijskih rudnikih prejeli po okrog 3.000 lir dnevno. Vsi se še prav dobro spominjamo, kaj so nam pripovedovali naši ljudje, ki so se vrnili domov iz te dežele. Pritoževali so se, da so jim mnogo obljubljali in da je bilo potem vse drugače v resnici, ker so sledila grenka razočaranja.

Delo v rudnikih je težko in naporno in težave se v sedanjem

času oboroževalnih tekem še povečujejo, ker strémijo vse zapadne države za tem, da bi svojo proizvodnjo povečale.

Predno pošilje oblast svoje državljane v tujino, bi se morala tudi preveriti, kakšne zdravstvene pogoje nudijo našim delavcem. Ne taborišča, kakor za vojne ujetnike, z borno menažo, ki nima nikoli dovolj vitaminov in kalorij za ljudi, ki morajo težko delati, ampak človeku primerno življenje.

Ugotoviti je treba, če bodo plače res take, kot jih obljublajo pred odhodom, ugotoviti pa je treba tudi, če bo v resnici ostalo kaj od tega denarja za družino in prihranke, ali če ne bo morda šlo vse za hrano, stanovanje in druge neobhodne potrebe.

S takim preseljevanjem trajnega ali prehodnega značaja, pa se obenem razbije tudi družina. Najprej odide mož, pozneje mu morda sledi še žena in otroci ostanejo doma, prepuščeni dedu in babici, ki zaradi svoje starosti ne morejo dovolj učinkovito skrbeti zanje in poleg tega jih morda celo razvajajo, kar je pri starih ljudeh že v navadi. Otroci v naših krajih pa so itak tudi že sedaj preveč prepuščeni sa-

mim sebi, ker so njihovi starši preveč zaposleni z vsakodnevnimi skrbmi za življenje in vsakdanji kos polente.

Končno pa hočejo oblasti s to svojo raznarodovalno akcijo razbiti tisto družinsko skupnost, ki je zlasti v naših krajih tako zelo ukoreninjena. Nam pa je pri sručenju vsem dobrobit naših rojakov.

Zato priporočamo oblastem, naj postopajo v tem primeru zelo previdno in naj ne izpostavljajo naših delavcev neljubim nacionalističnim nameram. Poleg tega pa bi bilo potrebno, da zaposlijo tiste, ki so ostali doma, saj dela ne manjka in je potrebno le financirati številna javna dela za izboljšanje našega gospodarstva in naše življenjske ravni. Naša dežela je bolj kot katerekoli pasivno področje in ima kot taka vsa pravico do državne podpore po zakonu za take pasivne predele.

Ob koncu naj še pripomnimo, da vsako spletkarjenje, pa tudi če je še tako premeteno in zvitno, ne bo moglo uničiti narodne zavednosti našega ljudstva, ampak bo kvečjemu lahko več ali manj zakasnilo njen popoln razvoj.

OBČINA BRDO

Upravitelji, ki skrbe samo zase

Pregled občin Beneške Slovenije bomo začeli z Brdom, ker je občinski svet v tej občini morda najslabši, kar jih je imela.

Pri volitvah leta 1946 je bila predložena tudi volivna lista oseb, ki so uživale med ljudstvom ugled in bi ta lista brez dvoma zmagala ter bi ti ljudje lahko mnogo storili za dobro občine. Prav zato pa so jo smatrali kot »nevarno« in na nezakonit način so jo izločili iz volivne berbe. Sprva se je zdelo, da bi bilo najboljšje, če bi vsi stvar prijaviли sodnim oblastem. Ker pa bi v takem primeru bile razveljavljene volitve in bi vsi stroški padli v breme občinskega proračuna, so se ti poštenji ljudje rajši žrtvovali in se umaknili. Tako so za-

sedli občinske stolčke sedanji upravitelji.

Nima pomena, da bi govorili o tem, kaj vse bi lahko ti ljudje napravili za Njivico, Ter, Cizerje, Mužce, Brdo, Sedlišče in Zavrh in česar niso storili. Vsekakor so zakoni prvih poveljnih let dali možnost, da bi se lahko izvedla številna javna dela na račun države, ali z njenim prispevkom.

Naj navedemo en sam primer, ki nam kaže nezmožnost teh ljudi. Podjetnik Lendaro iz Njivice (Cuoklin), je z darilno pogodbo, ki je bila sestavljena pri notarju Pivdorju v Tarčentu, poklonil občini prostor, v katerem ima ta svoj sedež. Občina bi morala to pogodbo dopolniti s tem, da bi zaposlila pooblastilo prefektore. Tega pa ni storila, ker se nobeden izmed občinskih svetnikov ni pobral. Tako je zapadel rok za sprejem darilne pogodbe in Lendaro je opozoril, da po krivdi občine pogodba ni več veljavna in da je prostor zopet njegov. Vendar je hotel še enkrat ustreči občini in je zahteval za najemnino samo po eno liro letno. Lendaro je imel popolnoma prav, občinski svet pa, ki je prav tako dobro vedel, da je krivda njegova, je izročil zadevo v roke trem odvetnikom. Svetnike niso brigali stroški, saj itak jih plača ljudstvo.

Poleg tega je tudi sam župan zelo malo koristnega ukrenil za občino; le kot poštni upravitelj v tem kraju, je sprejel kot uradnico na pošti svojo nečakinja, čeprav bi bila mnogo bolj potrebna v občini še ona poštna raznašalka.

Tudi to je treba spremeniti.

Niso dovolj besede

»Italija je uboga dežela, v kateri pa niso bile izkoriščene vse njene možnosti, kar je zelo sramotno za tiste, ki imajo na vesti dva milijona brezposelnih.«

Tako smo čitali v nekem furlanskem tedniku v članku, ki ga je podpisal Vittorio Pozzar, deželni predsednik ACLI in ugleden veljak demokristjanov. Tudi mi se strinjamo s to njegovo trditvijo, ker bi se lahko tudi v Beneški Sloveniji izvršila zelo važna izboljševalna dela.

Ugotoviti pa moramo, da njima smisla samo pisati v časopisu, ampak je treba rešiti te probleme z dejanji. To pa je naloga demokristjanov, ker so baš oni na vladi.

Članek, ki ga je decembra objavil »Nuovo Friuli«, smo smatrali za predpustno šalo, ker smo mislili, da so okrog tega lista duhoviti ljudje, kakor n. pr. tajnik njihove stranke, ki je »Cav. del nobile Da Vico in Comm. della Pignatta«, kar pomeni, da je odlikovan s pustnim odlikovanji Verone, na katere je zelo ponosen.

Prav zaprav se predpust 23. decembra še ni niti začel. Vendar smo mislili, da so demokristjani toliko naprej tudi v kolektarju, kakor v svojih socialnih reformah. Šele sedaj smo se prepričali, da smo se motili, ker so komaj te dni, ko vsi ostali ljudje stopajo v postni čas, začeli oni s pustnimi burkami.

Ne da bi se nas upali imenovati, se v svojem novem članku jezijo na nas in pravijo, da je bil naš članek premalo resen. Morda so tudi oni čutili med vrsticami naš smeh, ko smo čitali njihov »bojeviti« govor, s katerim so nas hoteli uničiti.

»Prinesite vode, prečistite! (De Gasperi), ker samostan je v plamenih!« Kako naj bi se ne smejali takim neumnostim! Narod, ki šteje 46 milijonov ljudi, je v nevarnosti, ker tistih 40 tisoč Slovencev (toliko so nas namreč oni našli) in ki so miroljubni, pošteni, delavni in lojalni, kar tudi oni sami priznajo, zahteva, da se preneha z njimi krivično postopati.

Presimo novinarje pri »Nuovo Friuli«, da nam oprostijo če je bil naš odgovor zabeljen z ironijo. Saj pravijo, da česanje prija tudi oslom, ker tako poslana njihova koža svetla. Res je nerodna stvar dobili lekcijo iz italijanščine prav od tistih Slovencev, katere bi hoteli italijanizirati. Vsekakor bi nam morali biti hvaležni, ker je tudi iz njihovega novega članka razvidno, da ti uredniki ne poznajo dovolj dobro italijanščine.

Ali ni morda res, profesor D'Aroneo, da če bi kakšen študent v šoli napisal zadnjo frazo izpod št. tri in prvi del pod številko šest vašega članka, da bi Vi te fraze rdeče podčrtali?

Morda ni prijetno ob spominu, da je bil De Gasperi dober državljani pokojne avstro-ogrsko monarhije. Tudi tem gospodom bi moralo biti znano, da mora vsak demokrističen list govoriti resnico, ne pa kaditi trenutnim političnim božanstvom. Vsekakor smo mi spoštovali trpek molk

vašega ministrskega predsednika, ki je 4. novembra pustil druge, da so proslavljali »Zmago« in je šele naslednji dan iz Modene pozival Italijane k narodni slogi. Naj nam ne zamerijo, če smo bili pri tem kaj nerodni. Temu je vzrok dejstvo, da smo ubogi hribovcem in povrh še »ščavi«, ter nimamo v naših družinah »kulturnih« tradicij, pač pa samo tradicijo krampa in lopate. Morda bo po zaslugi njihove vlade, ki se toliko »briga« za dvig naše kulture, tudi naše ljudstvo polagoma civilizirano in tedaj bo tudi slog naših člankov boljši.

Vsekakor so nam sedaj, kot se spodobi za dobre demokristjane, oskrbeli novo izdajo desetih božjih zapovedi, v katerih pa že v naslovu začnejo mešati štrano, ker so članek posvetili »slavo-ljtinom«, pozneje pa govorijo proti »slavo-comunistom«. Mi se zato nismo užalili, ker vemo, kako jim gre na naš rovaš beseda komunist vedno zelo rada z jezika. Saj pravijo, da oslovsko riganje ne sega do neba. Vsekakor pa je dejstvo, da pri »Matajurju« pomagajo vsi beneški Slovenci, ne glede na politično prepričanje. Naša moč je prav v tej slogi nad vsakim političnim prepričanjem, za obrambo pravice našega ljudstva. Njim se bo zdelo morda to nemogoče, ker niso nikoli mogli doseči nerodne sloge.

Pravzaprav bi članka v »Nuovo Friuli« ne smeli vzeti resno, ker pisci niso bili zmožni odgovoriti na naša vprašanja. Odgovorili smo zaradi osebnosti novega ravnatelja tega lista, Gianfranca D'Aroneo, ki je sodeloval z nami s tem, da je šel prav v Benetke brskati po neobjavljeni zapuščini Katerine Percoto, da nam je lahko prinesel dokaze o velikem vplivu naših »prau« na furlansko novelistiko.

Če je »Nuovo Friuli« hotel dokazati, da ni vseboval naš odgovor nčesar resnega, zakaj ga ni objavil v prevodu in tako omogočil, da bi se o tem njegovi čitatelji sami prepričali? Po našem mnenju je bil odgovor dovolj izrpen, ker je pobijal točko za točko trditve demokristjanov. To potrjuje tudi dejstvo, da so namesto odgovora nanj napisali nov članek, ki tudi ne odgovarja na nobeno naših vprašanj.

Kdaj se bodo iznebili bojazljivosti in ne bodo mlátili samo prazne slame ter bodo z dejstvi zavrnili vsaj eno naših trditve?

Zakaj se jim tako mudi

»Pred nekaj dnevi sem bil na Pokrajinskem uradu za delo v Vidmu v zadevi nekakega svojega prijatelja. Po več urnem čakalju, ki je že običajno v tem uradu, sem končno prišel do službujočega uradnika. Ko sem razložil svojo prošnjo in prejel obješen odklonilni odgovor, sem se še enkrat obrnil in vprašal:

»Oprostite, v katero državo je dovoljeno izseljevanje?«

Uradnik me je premeril od nog do glave in s pomjalovalnim nasmeškom odgovoril: »Samo v hudičevo deželo!«

Brž sem pozdravil in odšel, da bi se mi še kaj hujšega ne zgodilo. Tako, vidite, se še v XX. stoletju dogaja pri nas, kjer dajejo take odgovore tisti uradniki, ki jih plačujemo z našim znojem in ki se lagodno zibljejo na stolčkih, katere so dobili na priporočilo kakšnega strica.

Kaj pa mi reveži, mi berači? Mi, ki smo še tako mladi in ki opoldne ne vemo kam bi šli na kosilo?

Mi moramo samo molče poslušati, ker nimamo takih priporočil.

Ta uvod je bil potreben za lažje razumevanje vse te naglice, s katero v zadnjih dneh omenjeni urad mobilizira rudarje za Belgijo. Čemu vsa ta naglica? Kot izgleda zbirajo na stotine delovnih ljudi iz Beneške Slovenije in jih pošiljajo po najkrajši poti v rudnike v Liegi-ju in Namur-ju. Izgleda tudi, da imajo prav naši ljudje pri tem absolutno prednost.

Samo dve stvari lahko obrazložijo to naglico:

1) Nezadovoljstvo, ki je nastalo po naših dolinah, ko so prišle pozivnice k vojakom. Te pozivnice so prejele tudi ljudje, ki so zaradi ran na bojiščih v Grčiji in v Rusiji v zadnji vojni postali invalidi.

2) Bližajoče se upravne volitve, pri katerih bo slaba predla demokristjanom, pa bi se ti še v zadnjem trenutku radi rešili poraza. Tisti, ki jih sedaj pošiljajo v tujino, predstavljajo nevarnost št. 1. Ko jih ne bo več doma, upajo, da bodo lažje prepričali njihove žene in sestre, da bi volje za ščit s krčjem. Svoje govore bodo seveda zabelili z že obrabljenimi frazami o »patriotizmu« in bodo tu pa tam malo zagrozili še s poklom.

To sta dva vzroka za mrzlično naglico, s katero hočejo rešiti svojo barko. Vendar se nam zdi, da so začeli malo pozno in bi morali na to misliti prej. Dovolj bi bilo, če bi držali svoje nekdanje obljube.

Če naša mladina danes odhaja, je v to primorana, ker pač mora jesti. Toda ljudje, ki bodo ostali, ne bodo pozabili, zakaj so morali ti svoji oditi. Igra se je torej prišla in prepričani smo, da bodo na koncu imeli prav tisti, ki so imeli vedno dobre in odkrite namene, ne pa tisti, ki so s podlimi spletkami hoteli in še hočejo rešiti barko, katere pušča na vseh koncih in krajih.

Pa še nekaj v opomin našim ljudem: Če bo ta barka prišla pravočasno v pristanišče, potem nam res ne preostaja drugega, kot vprašati poštni list za hudičevo deželo.

ZAKAJ JE PRI NAS VELIKA UMRLJIVOST?

Slabo organizirana zdravniška služba in pomanjkanje cest kopljeta bolnikom prerani grob

Ni še dolgo tega, ko smo povedali v našem listu, kako je pri nas težko življenje, ker so naše vasi raztresene visoko po hribovih, oddaljene od občinskega sedeža, kjer biva zdravnik in brez prometnih zvez, ker nam manjkajo ceste. Zdravniška služba je zelo slabo organizirana in dostikrat podleže nedolžni boleznim bolnikov, tudi v primerih ko bi lahko sicer ozdravil, ako bi prišel zdravnik pravočasno.

Bilo je dva dni pred Božjem, ko je imel marsikdo priliko videti, kako se godi bolnikom, ki morajo nujno iskati pomoč v bolnici. Gospa Cormons Marija, stara 54 let, doma iz Platiš v Tajpanski občini, je bila že dalj časa precej bolna. Njeno stanje pa se je kar naenkrat močno poslabšalo in treba jo je bilo prepeljati v bolnišnico. Nastalo je vprašanje, kako prepeljati ubogo ženo, ker je prejšnji dan zapadel visok sneg. Avtobus, ki vozi po navadi do Platiš, se je moral ustaviti v Tajpani, ker je bila cesta obupno slaba in nevarna za vožnjo. Domači niso vedeli kako bi se izotali iz tega težkega položaja. Tedaj se je odločil mladi in kreпки sin, da ponese svojo mater v nahrbtnem košu do Tajpane. Po več kot pet urni poti, ker so Platišča oddaljena od Tajpane 12 kilometrov, se je mladeniču posrečilo, da je pregal visok sneg preko hribov in prinesel svo izmučeno bolnico do avto-

busne postaje v Tajpani odkoder je potem našla pot do Vidma, kjer je bila sprejeta v zdravniško oskrbo v bolnišnici.

Taki primeri so pri nas zelo pogosti. Da nešteto vasi, ki nimajo kolovozne ceste, morajo prenašati bolnike »štupo ramo« ali na nosilnicah. Poti, oziroma stezice, po katerih moramo hoditi, so zelo slabe in nevarne, ker so strme in ob njih često zija tudi prepad ali globoka struga. Zaradi tega občinski zdravnik zelo nerad hodi v te zakotne vasi, ki so oddaljene po tri in ponekod celo štiri ure hoda. Zlasti v zimskem času, ko zapade sneg, je prehod preko gora po teh stezah nemogoče in zato zdravnik kratkoma ne pride ali pa nepozno in prav zato so tako pogosti primeri žalostne smrti bolnikov brez zdravniške pomoči.

Prižadete vasi so že nešteto krat prosile pristojne oblasti, naj vendar poskrbijo za gradnjo primernih poti, a do danes je bilo vse zaman. Vedno samo obljube, do uresničitve kakšnega načrta pa ne pride nikdar. Tudi zdravnikov bi moralo biti več pri nas v Beneški Sloveniji, ker je često nemogoče, da bi en sam občinski zdravnik mogel vestno vršiti svojo službo po vseh vaseh, ki spadajo pod njegovo območje in ki so razkropljene daleč naokrog po hribovih kamor ni mogoče z nobenim prometnim sredstvom.

